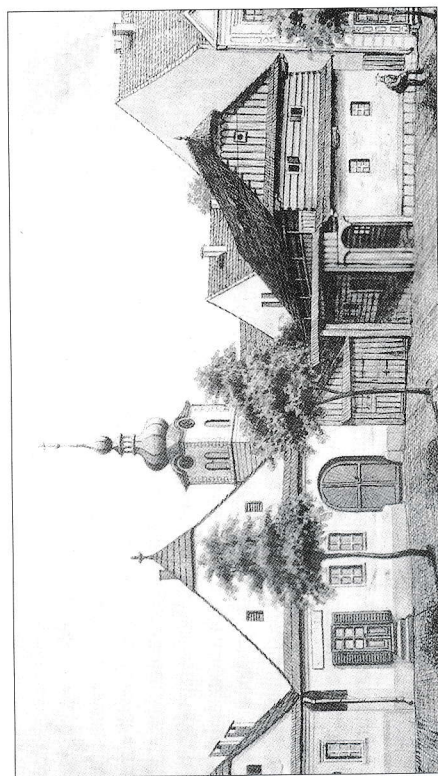

KURUCKÉ VOJNY

Uherské povstání vypuklo za války o tzv. dědictví španělské mezi habsburskou říší a Francií. Vůdcem tohoto protihabsburského povstání byl František II. Rákóczy, syn jednoho z nejvládnějších uherských povstalců proti Habsburkům Františka Rákóczyho. Povstalci byli nazýváni „kuruci“.

Poprvé se povstání dostalo za uherskou hranici roku 1704, nicméně první ohlasy těchto událostí z Brumovska a Kloboucka známe už z roku 1703. Zemské i krajské úřady zakazovaly korespondenci a obchodní styky s povstalci, což pro jižní Valašsko se silnými obchodními vazbami (potažmo takto vzniklými vazbami příbuzenskými) na Trenčínsko (a zdaleka nejen je) v důsledcích znamenalo zásadní ochromení ekonomiky. Již v září roku 1703 přý lidé z brumovského panství odmítali pracovat při opevňovacích pracích a nenechali se najímat do vojenských útvarů. V prosinci bylo dokonce na panství vysláno krajskými úřady vojsko, aby zajistilo pořádek a poslušnost. Uherští povstalci totiž měli nabídnout pohraničním vesnicím a městům ochranu, zdá se však, že obce vyčkávaly. I kdyby tehdy valašské příhraniční vesnice a města uvažovaly o spolupráci s povstalci, musel je tento nápad přejít již v prvních měsících roku 1704, kdy začali povstalci v pomezích oblastech koristit a loupit. Někteří chudší horalé se pak nechali najímat do hajduckých oddílů, které střežily zvláště významné obchodní cesty, mezi nimiž měly Lyský a Vlárský průsmyk svou pevnou pozici.

Severozápadní fronta klobouckého náměstí na kolorované kresbě Bohumíra Lindauera, 1862. Vlevo je dům čp. 105 vystavěný na místě požáru z dob kuruckých válek, zřejmě roku 1722.

Dnes je to nejstarší dochovaný městanský dům v Kloboukách.

Jízdy kuruců neohodlaly obsazovat či zabírat vesnice a hrady, šlo jim jednak o pořízení zásob, které tak navíc již nemohly být případnými zásobami císařského vojska, jednak o to, aby jim byla uvolněna cesta dále do nitra země. Samotní vojaři, kteří nedostávali žádné vyplácené žold ani zásoby, byli neukáznění. Vše se umocňovalo aktivitami domácího obyvatelstva: lidé z obou stran hranice si totiž nejdříve navzájem škodili. Například 8. dubna 1707 setnina husarů spolu s hajduky a Lidečkovany vstoupila na uherské území, kde došlo k potyčce. Za tuto neukáznenost byla kompanie přeložena, neboť Lyský průsmyk byl pry již dva roky prakticky klidný. Ve skutečnosti se většina obyvatel cítila neustále ohrožena, vždyť mnohé vsi byly takřka vylištěny.

Obchodníci, z našeho kraje zejména Klobučané, však usilovali o obnovení obchodního styku s Uhrami, který se pomalu začal i přes zákazy znovu rozvíjet, časem vznikaly dokonce trhy, byť nepovolené.

Pamětník, který někdy v letech 1737-1739 sepsal „památku“ na kuruckou vojnu, vzpomíná: „Město naše Klobouky r. [roku] 1704 vypálili, kdežto až do roku 1736 dokonce vystavěno nebylo, 7 let v našich horách na Vyškové jak v létě, tak v zimě jsme zůstávali a skrz to naše v horách přebývání lišky, zajíce a ulci z hor vyšli a v Městě Kloboučích v pecích 7 let sami obydlí měli a se lehli.“

V horách se, samozřejmě, lidé neschovávali již od roku 1704, byli k tomu přinuceni až vývojem dalších událostí. Dobře to ukazuje list, kterým roku 1716 osvědčovali Klobučané Francové Lhotě, Lačnovu a Pulčínu rozsah škod v těchto vsích způsobených povstáním: „Francovej Lhotě Illeházkej na částece brumovskej pád učinili na den jmenovitý svatej Arny, tj. 26. juli roku 1704. Dědinu všechnu do gruntu spálili, dobytky pozajímali a mnoho lidí, na 15 hospodářů zmordovali a druhých lidí na nič uvedli. Druhej pád učinili, když se vzmáhali a baráky staviti počali na Francově Lhotě po svatém Jiří 20. Májí roku 1705. Zase, co zůstalo, do gruntu spálili a dobytky pobrali, třetí pád hrozny a žalostivý byl ten den po novém létě, roku 1706, dnie 2ho Jann[uaru], kdežto lidí se byli uchýlili do hor a tam jim zase, kdo co ještě někdo sobě od jinud pomohl, zrabovali a na nič uvedli. Štvrtý pád na ně učinili roku 1707 v škaradú středu již v horách zůstávajícím tím nadepsaným způsobem.“

Zdaleka ne všichni Klobučané se skrývali v horách, kde byly zbudovány skryše a provizorní obydlí, nejedna rodina navíc ten čas trávila ve světě, u příbuzných či známých nebo vandrovními cestami. Část obyvatel přese všechno zůstávala ve městě a prchala se skryt jen v případě blížícího se nebezpečí. A určitá skupina Klobučanů našla svůj úkryt na brumovském zámku. Ze září roku 1707 se dochovala úpěnlivá, takřka zoufalá prosba Klobučanů, kteří „bydleli“ právě na brumovském zámku a bránili jej, ke krajskému hejtmánovi. Nápor uherských povstalců se právě v té chvíli nebezpečně zvedal. „Přítomné toliké nátlaky, každodenní upády, ustavičné ze všech stran ohně, pohrůžky k nám mluvené: „Budem vás plundrovat, mordovat, páliť. Proč se nepodati a jiným moraským panstvím ze sebe šance dělati? Kdyby ne brumovského panství, již bychme dávno všechno po Holomuc zrabovali.“ (...) Ach slepota, nevědomost ani slitování proti nám, lidu tak souženému, že na naše ani p. [ánů] oficiřů

našich částí při mnohých instancích moravských pohledávání, žádné pomoci odnikud dočkat nemůžeme. Slibů odevšud dosti, ale time se nepřítel odstrašit ani odehnat nedá. Musíme častokrát říkat: pomoc naše od Pána, jenž stvořil nebe a zemi. (...) Kdyby nebyla ta malá částka lidí zde se ještě zdržujícího, zůlášť obyvatelů města Klobouk, kteří vždy v zámku s vojáky neb hajduky varty držíme a živností našich provádět a obdělávat nemůžeme, snad by dávno Brumov hrad nepřátelský byl a on by v sobě v něm postřuněk a refugium způsobil. A závěrem ještě Klobučané zařazují, že ze zámku „každý den 5-6 hospodářů pro velký hlad a zoufalství pryč uchází a síly ubývají“. Brumovský hrad tedy přijal zámožné Klobučany do svých zdí, aby chránil jejich majetek a jejich životy, byli to oni, kdo s hrstkou dalších poddaných a několika námezdními vojáky včetně hajduků na oplátku chránil brumovský hrad.

Sedm let nejistoty. Oblil ukradenou, dobytek také, na jaro se muselo hospodařit z mála. Jak někde zabučela kráva, už si pro ni přišli. A bez dobytky je těžké hospodařit. Pole zarůstala. Újezdští po letech vzpomínali, že „v temž času všechen dobytek do srsti pozajímali, někomu třeba tříkrát se na něj zbíral, vždy jej vzali, nebo tak chytře činili, že nočním časem až k samým horám se přikradli, jak se kdo z hor vystrčil, všecko, jak šaty, tak jiné věci zebírali“.

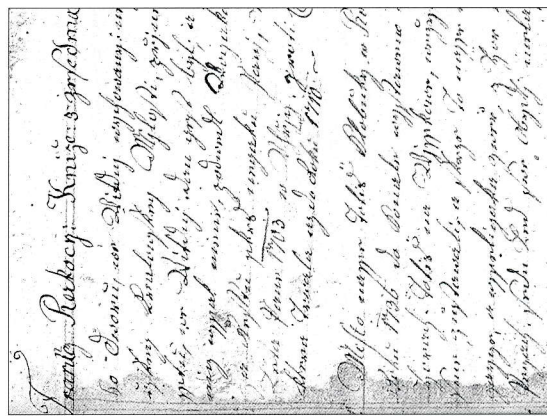
Byla to tehdy těžká pozice: na jedné straně panovník, na straně druhé neobytné naléhající Rakocy. Z obou stran sliby hospodářských výhod i svobod. Jenže i přes možné momentální výhody a ulehčení se spolek s povstalcí nevyplácí. Takto uctivě dotčený rozpor popsal Lidečkovjané: „V tom pak roce Rákoči 13te psaní v sedmi dnech ku obci jest odesláno, aby jemu sme věrní byli a na odpor se nestavili, slibující nám všemnu svobodu a cokoliv žádati budeme, všechno ku obdržení. My však, jakožto věrní vsasili vlasti naší, raději sme naši krev nepřátelským mečem vycediti veleli, nešli proti naší vlasti na odpor bejti, nýbrž každé takové od Rákočiho odeslané psaní ku královskému ourádu do Brna věrně a upřímně odeslali. Nato nám od tohož královského ourádu všechno potěšitelné odesané bylo, s tím sme se těšili a hrdinsky naši vlast zastávali, raději veleli životy a všechno strážiti, nešli nevěrní vlasti bejti.“ Zajímavé nabídky se ostatně dostalo především bohatým Kloboukům: „V tuto vojnu Rákoči byl poslal našim klobuckým psaní, aby s ním drželi a jemu se podali, že jak slyší, že by v Klobúčích sami řemesníci byli. Jestliže s ním držeťi budú a jemu se podají, že po celej uherskej krajíně nebudú platiti žádné mýta a mostní, ani taky třicátky, a jestli se nepodají, že budú platiti a stínat, co se taky stalo a některých našich, kteří nemohli utéct, pohubili. A tak všecko vypádl, tak že se žádný v ty všecky čase doma zdržovat nemohl. To Rákočiho psaní dalo se roku 1748 těm, co chodili skrz staré resty, totiž kontribucenské, které se v tu vojnu zarestovaly, a více zpátky nepřišlo.“

Ale sliby – chyby. Ze slov vlachovických hospodářů zaznívá jizlivost: „Téměř každý týhoden jsú přijžděli a, co zastihli, všecko brali. Na to bylo nám pověděno od naší vrchnosti, jenom se nepoddávejte, dostanete takové obdarování, kteréhož ani nebudete hodni. Tej slušnej řeči my se těšice, na odpor kurucum jsme stáli a i několika z toho byla smrt a některých kuruci vzali se sebú. Po skonání pak tej vojny jsúce žádostivi své zhořelé grunty znovu staviti i při těch hospodářiti, následovalo to obdarování, že jsme

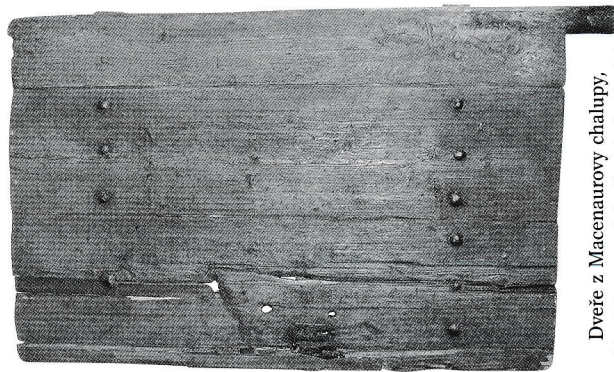
museli skládat berně po 10, 12 a 18 rýnských.“ A nejen z Vysokého Pole zazněla výčitka: „Kdyby nebylo se hránský panství brumovské drželo všecken kraj, až po Holomúc měli zrabovat, nebo k nám tak kuruci dopisovali, abychme jeho přes hory propustili, že nejmenšimu kuřeti neubližej.“

Provizorní obydlí, skryše zahloubené v zemi. S vesničany sdíleli toto provizorium v lesích i faráři. Z poznamenání Vysokého Pole se dokonce dozvídáme, že „i Milost Paní P. [an] baronka Podstátná skrz celých sedm let s námi v těch lesích bydlela“. Z citovaného dopisu Klobučanů tušíme, že paní baronka netrávila tento čas (alespoň ne sklonek léta a podzim roku 1707) v relativním bezpečí brumovského hradu, zdá se, že po roce 1700 si postupně zařídila své bydlení právě ve Vysokém Poli. Jistě však ani v době nebezpečí nežila pohromadě s poddanými v nouzi provizoria ležení uprostřed lesa.

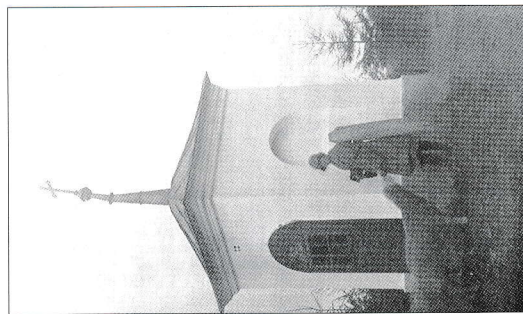
„Když pak po tej nešťastnej rebelij bylo, tehdy zas vdovy a některé pozůstalé sirotky se přinavrátily s tím dokonalým intentem, jak příslibeno bylo, že svobodu dostanú, poně vadž jejich rodičové věrnost vlasti zachovali a své životy vynaložili, jak jsou mohli, grunty některé znovu vystavili.“ Ale lidé se nevraceli jen kvůli vrchnostenských slibům, jak psali Lidečkovjané. Kam jinam měli jít než domů? Přesto ještě dvě desítky let po povstání nebyly zdaleka všechny usedlosti osazené, pole zarůstala „trním a bodlácím“.

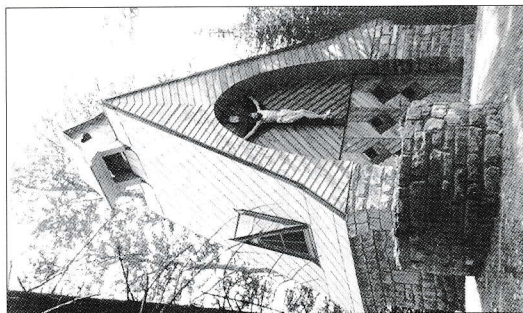
Titulní list jednoho z rukopisů paměti o kuruckých vojnach.

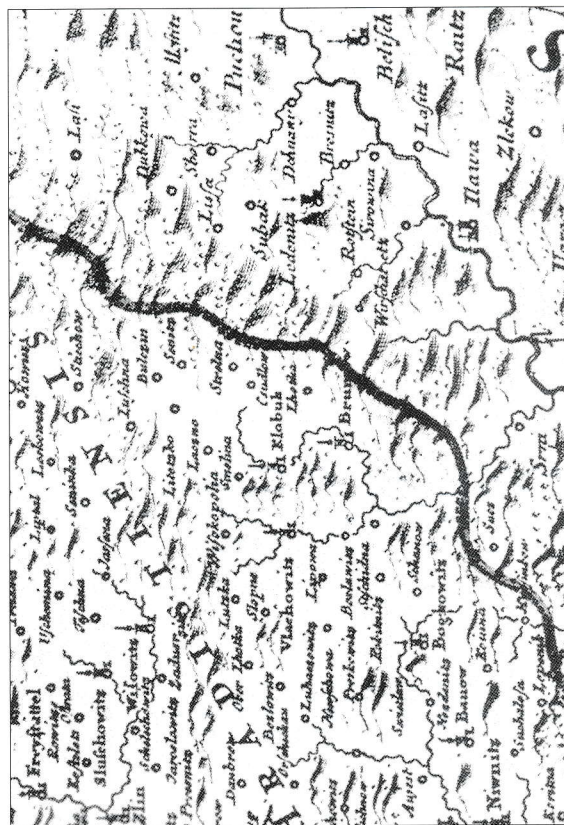
Dveře z Macenauovy chalupy, o kterých se traduje, že zaseky v nich pocházejí od kuruckých šavli.

Přívodní kaple v Hložci, 30. léta 20. století.

Hložecká kaple, 1953.

Müllerova mapa Moravy, kolem roku 1720.

Roku 1751 poddaní psali, že „již od těch časů na některých gruntech desátý hospodář požívá“. A nešlo jen o vesnice, týkalo se to i Klobouk...

Bylo zcela v zájmu vrchnosti, aby se snažila hospodářům pomoci, listy zmiňují „semeno“ (osivo) a jisté robotní úlevy, většinou však bylo její jednání různé a nekompromisní. Pod hrozbou pout a vězení osazovala pusté grunty novými hospodáři a nabízela i určité lhůty, po které nemuseli tito hospodáři odvádět vrchnosti platy. Čteme, že když jeden hospodář odejde, „techdy na místo jeho druhý čtyřlétým aršeštem dosazen bývá, kterýžto pobude, ale do roku zase odejde“, z Bylnice dokonce slyšíme, že „mnohokrát i za půl roku odejde“. A když už na panství nebylo kde brát, otevírala se možnost přistěhovačům, takže v brumovském listu čteme, že některé usedlosti „až potomně z jiných panství poddány na dost dlouhém aršeštrouání osazené sou“. Další možnosti, jak využít pusté grunty a jejich polnosti, bylo založení vrchnostenského dvora.

Nebylo lehké znovu nastartovat poddanskou ekonomiku. Těžce sháněli sedláci osivo, těžce vydělávali na novém dobytce. Dlouho neměli „žádné zápřeže, ani vozů dřív na stavení dovážeti“. A přišlo sucho. V jiném roce povodně. Jindy byl zase v květnu mráz, při němž „sady a štěpové na nic zmrzly“, takže lidé pak tři léta „trním sadovým v pecích topili“. Obyvatelé střelné také připomínají, že „přišel v jednom roce pád na dobytek, takže v dědině všecek dobytek vykapal“, Luženiště ještě přisadili, že „jak koně, tak hovězí, jakž taký drobný dobytek velkou škodu trpěli musel, poněvadž mnohokrát vyhybnul“. A především, jak čteme například v listu Potěčanů, „jest veřejně povědomo, že grunty naše a roli velmi špatně a neužitečně máme, které k našemu domácnímu využití nepostačují, nýbrž odjinud rok po roce jak obilí, tak stravu a jiné potřeby sobě kupovati a nákladně dovážeti a donášeti musíme“.

„Léta P. [ané] 1719 bylo u nás veliké draho, tak že v Moravě žádného obilí nebylo, nýbrž z Polska se do Moravy dodávalo, u nás za 3 [z.] 30 kr. [.] reš a ječmen byl a ještě ho nebylo k dostání. Dost se stalo, že mnohý otec, chtěje pro děti k využití něco koupit, schodů mnoho měst navrátil se domů, vysypál peníze na stůl, řekl, mé ubohé děti, jestě.“

A do toho všeho se v polovině 30. let dostal Karel VI. do války s Francií a Španělskem, v polovině 40. let pak přišla tzv. druhá válka slezská, která je v poddanských poznamenáních jmenována jako „brandiburská vojna“. „mimořádné“ válečné daně, povinnosti spojené s vybavováním vojska proviantem, čímž se myslely nejen naturalie (potraviny, oves, seno, sláma a podobně), ale také cesty s povozy či dokonce vyslání mužů do vojska. Bída. Exekuce.

Tyto zmínky plasticky vykreslují smutný obraz jižního Valaška v prvních třech, čtyřech desetiletích 18. století, byť nelze srovnávat situaci ve všech se situací v ekonomicky silnějších Kloboukách. „Mnohý svého mění za jeden rejský nemá a přijal by zauděk, kdyby z otrub chleba najesti se mohl.“

Cenné svědectví o povstání a především létech následujících nám poskytuje výše hojně citovaný soubor 27 listů obcí brumovského dílu hraběte Illeshazyho z roku 1751. Z krajského úřadu přišel totiž na brumovský zámek urgentní dotaz

Novm. 20. 1875

ohledně daňových nedoplatků, a tak byli „na poroučení milostivé vrchnosti a pániů officíů panství brumovského povolání úšichní poddani“, kde jim bylo „přístné poroučení přčtené“, zda zaplatí resty, které se táhnou už od Rákoczyho povstání. Ve dnech 21.-24. ledna 1751 tak bylo napsáno 27 listů, „poznámení“, jež zdůvodňovaly, proč není možné po poddaných tyto dluhy vymahat. Vrchnost připravila obcím koncept dopisu, aby obsahoval vše, co z jejího pohledu (ale také z pohledu poddaných) obsahovat měl. A protože jen málokterá obec měla ve svém středu člověka gramotného, opakuje se v jednotlivých listech nejen několik málo písařských rukou, nýbrž povětšinou čteme tu více, tu méně upravený koncept nachystaný vrchností. Představené některých obcí si jistě pozvali na brumovský zámek, některé vsi zřejmě brumovští úředníci osobně objeli.

Vypadalo to asi tak, že představení obcí byli s konceptem seznámeni a že na základě toho pak při sepisování listu spolupracovali na úpravách některých formulací a místy text doplňovali. V několika málo případech však pojali poddání sepsání listu po svém, čímž se mezi fráze opakujících se konceptů vklínily osobité a především nepoměrně autentičtější poddanské výpovědi. Těmito výjimkami jsou vesměs sídla farností, Brumov, Lidečko, Újezd (příčímž újezdský text posloužil i představeným Drnovic a Vysokého Pole) a Vlachovice, jen Kloboučané, kteří už měli dávno jiné starosti a neopíjvali ani přeměrnou touhou zavděčit se vrchnosti, s níž vedli i spory, vzali zavděk nabídnutým konceptem, do kterého zasáhli jen minimálně.

Odpověď poddaných tedy byla jednoznačná. Dluhy zaplatit nelze. Vždyť přý ztrží zvládají odvádět běžící kontribuci a ke všemu ony dluhy ani nezaseděli současný hospodáři, ale jejich předchůdci, kteří už toho času pověštinou odpočívali na věčnosti.

Úřady se ovšem nedaly jen tak odbýt. Dne 13. února 1751 byly dluhy dvou dílů brumovského panství vyčísleny na 10.494 zl. 15 kr. 2,25 d. (Hetzerové, Brumov III, tedy Návojná, Příkazy a Študlov) a na závratných 111.339 zl. 32 kr. 2 d (Illeshazyové, Brumov I, tedy 27 obcí). A všechno se nanovo roztočilo ještě o pět let později, v roce 1756. Illeshazyové, Hetzerové i Waldorfové (Brumov II, totiž Horní Lideč, Loučka, Senice, Slopné, Vlachova Lhota a Vrbětice) společně doložili materiály z dubna a června 1757 nastalé škody a snesl již známé argumenty. Doklady tentokrát nejsou listy jednotlivých obcí podle jednotného vzoru stvrzené obecními pečeti, ale jmenné výčty těch, kteří o uplynulých a bezesporu těžkých letech vypovídali a své vypovědi dosvědčili (výpovědi jsou ze září 1756), a také jmenné výčty purkmistrů, fojtů a radních z jednotlivých obcí.

Škody jsou ovšem jistě hodně nadsazené, někdy takřka neuvěřitelné. Srovnejme například situaci městečka Vlachovice k roku 1675 (54 koní, 106 krav a volů a k tomu dvě kozy) se škodami dosvědčenými sedmdesátiletým Václavem Jadavánem, jedenasedmdesátiletým Šimonem Poláškem a třisedmdesátiletým Martinem Kulíškem 26. září 1756: vedle 50 vypálených usedlostí a osmi zabitých lidí bylo ztraceno 395 koní, 758 krav a volů, 809 ovcí a 50 prasat. Těch koní! A těch krav a volů.

46

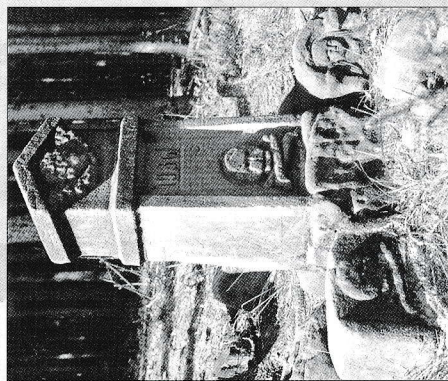
Notm. lobulif. - apid. g. f. tr. a. v. 8

O KAPLI V HLOŽCI A PAMÁTNÍKU ANDĚLÍČEK

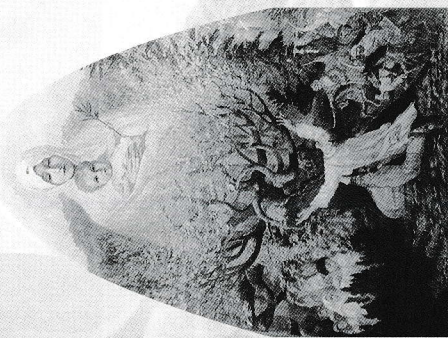
Kuruci! Rychle. Rychle! Otec se zetím s chvatem odváděj koně a krávy z města. Matka skládá do šátku pár zlatých, památeční prsten a pár písemností. Dcera, v devátém měsíci těhotenství, třesoucíma se rukama pobrala chleba a nějaké placky. V hoře je několik míst, kam se Klobučané utíkají ukrýt. Každá rodina ví. Matka s dcerou běží do Vyskova. Svatá Marie, matko Boží, pros za nás hršíné! Nyní i v hodině smrti naši. Dcera má bolesti. Matka si zoufale upědomuje, že přišla její hodinka. Strach. Spěch. Poběží! Dcera krvácí. Vzdycháme, lkající a pláčící v tomto slzavém údolí. Dítě se rodí mrtvé. Mladší žena pláče, starší ji odhání směrem do svahu a balí děcko do zástěry. V dále už možná zní výhružné bubny kopyt.

Je slyšet dětský pláč. Půl hodiny cesty odtud se úzkostně modlí vyděšená skupina venkovanů. Hlasy jezdců se blíží. Tataři! Tataři! Jedna z žen má v náručí zavazutě dítě. A naděje naše, buď zdráva. K Tobě voláme! Kmen mohlutného dubu se otevírá, domnitř se vejdou všichni, jizva stromu se zaceluje. Dítě spí. Mezi stromy přésílají koně se zklamanými jezci, kteří naprázdno máchají šavlemi, ó, milostivá, ó, přívětivá, ó, přesladká Panno Marie!

Matko milosrdenství, k Tvé oslavě byla v Hloziči vystavěna kaple. Obrať k nám své milosrdné oči a dej útěchu rodičům, kteří oplakali své zemřelé dítě, dítě, které připomíná kamenný Andělíček ve Vyškově. K Tobě voláme, vyhmání synové Evy. Amen.

Památník Andělíček, 1987.

Hložecká legenda. Kaple Panny Marie, Královny míru, autorem obrazu byl Jaroslav Skryja.